

ÇANAKKALE KIYI YAPILARINDAN (BALIKÇI BARINAĞI, İSKELE, LİMAN) KAYNAKLANAN SORUNLAR VE ÇED YÖNETMELİĞİ UYGULAMALARI

Halil İbrahim DENİZ

İl Çevre Müdürü, ÇANAKKALE

ÖZET

Doğal kaynaklar açısından önemli bir potansiyele sahip olan kıyı bölgeleri korunması gereken hassas alanlarımızdır. Özellikle iktisadi faaliyetlerin yoğunluk ve çeşitliliği buralarda önemli bir baskı unsuru oluşturmaktadır. Balıkçı barınağı, iskele, liman gibi kıyı yapılarının uygun olmayan yerleşimleri, bu yapılardan kaynaklanan katı ve sıvı atıkların olumsuz etkileri kıyılarımızın doğal yapısını bozmakta, büyük bir hızla tahrip olan kıyılar için bir yönetim planlaması ihtiyacını doğurmaktadır.

İlimizde gerçekleştirilen kıyı yatırımlarının bir çoğu ÇED Yönetmeliği çerçevesi içerisinde değerlendirilmeden gerçekleştirilmekte, bu da hukuki ve çevresel problemlere neden olmaktadır.

Öncelikle devletin bu konulardaki yatırımcı kuruluşları başta olmak üzere özel yatırımcıların kıyı yapılarını planlamaları aşamasında ÇED Yönetmeliği hükümleri eksiksiz uygulanmalı, yapının inşaatı ve işletmesi sırasında ortaya çıkabilecek çevresel sorunlar detaylı olarak değerlendirilmelidir.

1. GİRİŞ

Çanakkale İli jeomorfolojik yapısı nedeniyle önemli kıyı alanlarına sahiptir. Yaklaşık 650 km. lik kıyı uzunluğunda; koyları, kumsalları, doğal bitki örtüsü ve zengin deniz ürünlerinin yanısıra büyük bir kültürel potansiyele de sahiptir.

Dünyada ve ülkemizde olduğu gibi İlimizde de çeşitli amaçlarla kullanım açısından en fazla tercih edilen alanlar kıyılar olmuş, geçmiş dönemlerdeki büyük medeniyet ve kültür hareketleri de bu alanlarda yaşanmıştır. Kıyı alanlarında yerleşim bölgeleri, sanayi tesisleri, turizm, kara ve deniz ulaşımı gibi artan faaliyetler habitat kaybı, erozyon ve su kalitesindeki azalma gibi önemli çevresel sorunları da beraberinde getirmektedir.

Kıyı alanlarının birçok farklı sektör tarafından kullanılması idari açıdan da sorunlar yaratmakta ve pek çok yönetim birimi konuyla ilgili olmaktadır. Ancak, koordinasyonda yeteri kadar başarılı olunamadığından ortak kararlar üretilmesi de güçleşmektedir.

2. YASAL DÜZENLEMELER

Kıyı alanları konusunda ulusal yasal düzenlemelere genel olarak bakıldığında;

Anayasanın 43. maddesinde “kıyılar, devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir. Kıyılarda sahil şeritlerinden kullanım amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkan ve şartları kanunla düzenlenir” denilmektedir.

1990 yılında çıkarılan 36211 sayılı Kıyı Kanunu; deniz, tabii ve suni göl ve akarsu kıyıları ile bu yerlerin etkisinde olan ve devamı niteliğinde bulunan sahil şeritlerinin doğal ve kültürel özelliklerini gözeterek koruma ve toplum yararlanmasına açık, tabii ve suni göller ve akarsu kıyıları ile deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerine ait düzenlemeleri ve bu yerlerden kamu yararına yararlanma imkan ve şartlarına ait esasları kapsamaktadır.

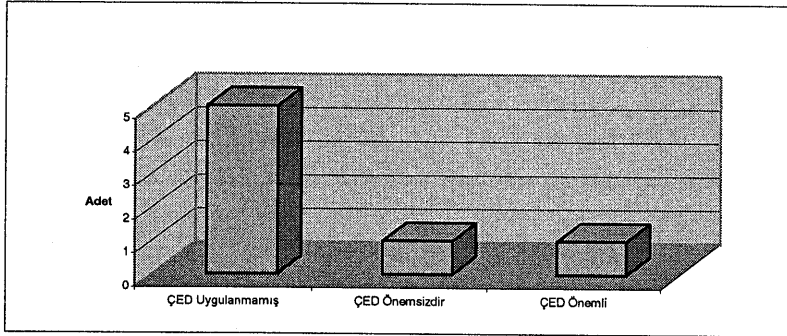
Kıyı Kanunu çerçevesinde çıkarılan “ Kıyı Kanunu’nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik “ ile de sahil şeritlerinde planlama ve uygulama esasları açıklanmıştır.

618 Sayılı Limanlar Kanunu ile 3348 sayılı Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunla, Ulaştırma Bakanlığına kıyılarda oluşan her türlü yapılaşma için gerekli denetim, izin, tesislerin birbirleriyle uyumlu çalışmalarını temini gibi konularda görevler verilmiştir. Ancak 491 sayılı Denizcilik Müsteşarlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında KHK’nın 27. maddesi ile Ulaştırma Bakanlığı bünyesinde bulunan Deniz Ulaştırması Genel Müdürlüğü ile ilgili kısım kanunun Ana Hizmet Birimleri bölümünden çıkarılmış ve böylece Denizcilik Müsteşarlığına bağlanmıştır. Dolayısıyla bu birimin yetkileri de Müsteşarlığa geçmiştir.

Çevre Kanunu’nun 10. maddesine istinaden çıkarılan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, planlama aşamasında faaliyetlerin çevreye olabilecek etkilerinin değerlendirilerek olumsuz etkilerin önlenmesini sağlamaktadır. Kıyılarla ilgili limanlar, mendirek ve marinalar, balıkçı barınakları gibi faaliyetler için ÇED araştırması yapılmaktadır.

3. KIYI YAPILARINDAN KAYNAKLANAN ÇEVRESEL SORUNLAR VE ÇED YÖNETMELİĞİ UYGULAMALARI

Kıyı yapılarının karasal ve denizel ekosistemde istenmeyen değişimlere neden olmaması temel amacını taşımaktadır. Bu amaçla, bahsi geçen kıyı yapılarının planlama aşamasında olabilecek çevresel etkilerinin değerlendirilmesi çalışmaları ilimizde de yürütülmektedir. Ancak, ilimizde yer alan kıyı yapılarını değerlendirdiğimizde ; özellikle balıkçı barınağı, liman, iskele ve römorkor barınağı gibi yapıların birçoğunun ÇED çalışmaları gerçekleştirilmeden yapımının tamamlandığını görmekteyiz (bkz. Şekil 1.).

Şekil 1. İlimizde, ÇED Yönetmeliği kapsamında yer alan ve yapımı tamamlanan başlıca kıyı yapılarının durumu .

ÇED Yönetmeliği gereğince sözkonusu yapılara ilişkin Valilik tarafından yer tespiti çalışmaları yürütülmeli, bu çalışmalar sonucunda ilgili kurum ve kuruluşların mevzuatları açısından yer seçimi uygun bulunan projelerin çevreye olabilecek etkileri incelenip değerlendirilmelidir. Çevresel etki değerlendirmesi çalışmalarında; faaliyetlerin yalnızca ekolojik sisteme olabilecek etkileri değil, projelerin sosyal, ekonomik, teknolojik ve alternatif yöntemleri detaylı boyutlarıyla ele alınmakta ve faaliyetlerin olumsuz etkilerinin en aza indirilebilmesi sağlanabilmekte, kıyı yapılarının projelendirilmesi aşamasında gerçekleştirilen teknik çalışmaların yeterli olup olmadığı araştırılmakta ve teknik ölçütte projenin alternatifleri değerlendirilmektedir.

Kıyılarımızda ekolojik dengenin çok daha hassas ve onarılmasının çok daha zor olması nedeniyle kıyı yapılarında çevresel etki değerlendirmesi çalışmalarının önemi daha da artmaktadır. Ekosistemlerde yer alan her öge ve proses birbirine bağlı olduğunda bu elemanlardan herhangi birisindeki tahribat tüm ekosistemi etkilemektedir. Kıyılarımızın sonsuz doğal ortamlar olmadığı gerçeğinden hareketle bu alanlarda gerçekleştirilecek faaliyetlerde, sınırlı sayıda bulunan doğal kaynakların en akılcı yöntemlerle, sürdürülebilir kullanım esaslarına uygun tasarlanması gerekmektedir. Kıyı alanlarında, kıyı yönetim planlarının hazırlanarak ilgili kurum ve kuruluşlarca eksiksiz uygulanması temel çözümdür.

Kıyı yapılarında göz önüne alınması gereken temel faktör kıyıların dinamik jeomorfolojik yapısıdır. Özellikle kumlu kıyılardaki denizel hareketlilik ve erozyon yapılarına önemli etkide bulunmaktadır. Bu nedenle, yapılarda kullanılacak malzemenin kullanılması önem kazanmaktadır.

Kıyı yapılarında İlimizin morfolojik yapısı ile uyumlu, kültürel ve estetik değerlerin göz önüne alındığı projeler gerçekleştirilmelidir.

Proje çalışmaları esnasında bitkisel örtünün kaldırılması ve drenaj yataklarının değiştirilmesi sonucunda toprak ve kumul erozyonu oluşabilmektedir. Ayrıca hafriyat amacı ile sıyrılan bitkisel toprağın uygun şartlarda depolanarak yeniden kullanımı esasına uyulması gerekmektedir.

Dalgakıran, iskele ve set gibi yapıların kum akışını engellemesi ve bazı denizel yapıların erozyonu artırması sonucu kumsallar azalmaktadır.

Aynı şekilde bitkisel örtünün kaldırılması, sulak alanların doldurulması ve su kirliliği habitat kaybına neden olmaktadır. Bölgenin morfolojik yapısı, kayaç özellikleri ve renklerine uyumlu olmayan yapılar ise görsel kirliliğe neden olabilmektedir.

İskele, rıhtım gibi tesisleri tahmil-tahliye alanı olarak kullanılacak ve açık-kapalı hizmet birimlerinin inşaa edileceği sahanın yüzeysel akışlardan meydana gelebilecek taşkınlara karşı çok iyi bir şekilde korunmuş olması gerekmektedir. Bu nedenle havzaya ait detay “ Hidrolojik Etüd ” yapılmalıdır. Tesis ve işletme sahalarının taşkınlara karşı korunmasını sağlayacak taşkın by-pass kanallarının konum ve kesit karakteristiklerinin belirlenmesi bu transfer sistemlerinin deniz deşarj kesiminin dalga ve oyulma yığılma şeklindeki kıyı hareketlerine karşı korunması ve akış sürekliliğini sağlayacak yapı ve önlemlerin belirlenmesi gereklidir.

Özellikle bölgenin depremselliği göz önüne alınarak projelendirme öncesi detay zemin etüt çalışmaları gerçekleştirilmelidir.

Planlanan kıyı yapılarının, mevcut kıyı profili ve stabilitesine olacak etkilerinin incelenmesi ve gerekiyorsa kıyı koruma yapı ve önlemlerinin planlanması gibi çalışma sonuçları ile uygulama projelerine esas olmak üzere hazırlanan ön projelere ait ayrıntılı bir teknik raporun hazırlanması gerekmektedir.

4. SONUÇ

Sonuç olarak, İlimizde gerçekleştirilmesi planlanan kıyı yapılarının sosyal, ekonomik, teknolojik, kültürel, ekolojik ve alternatif projelerini kapsayan detaylı bilgilerin tümünün değerlendirilmesi temelin taşıyan çevresel etki değerlendirmesi çalışmaları büyük önem taşımaktadır.

Mevcut durumlarda ise; inşaatı tamamlanan balıkçı barınağı ve iskelede deniz araçlarından kaynaklanan yoğun bir kirlilik yaşanmakta, bu tür yapılarda kirliliğin önlenmesine yönelik herhangi bir alt yapı bulunmamaktadır. Barınakların kıyı boyunca

sağında ve solundaki halkın kullanımına açık kumsallar, dalga ve akıntının engellenmesinden dolayı kıyı yapısında büyük bozulmalar, aşırı yosun birikintisi gibi etkilerle kullanılmaz hale gelmektedir.

İlimizde gerçekleştirilecek kıyı yatırımlarına ilişkin ÇED çalışmalarının tamamlanması sonucunda arazi hazırlanması, inşaat ve işletme aşamasında oluşabilecek tüm çevresel problemler analiz edilebilecek ve gereken tedbirlerin alınması sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

AVCI, İ., (1998), İTÜ Geliştirme Vakfı, AR-GE Proje No: 163
Çevre Bakanlığı (1995), Çevre Koruma, Çevre Yazıları-12, syf. 31-34.
Sitting & Design Guidelines for Structures on the Victorian Coast, May 1998,
www.vcc.gov.au/sitting/ecology.htm.

ABSTRACT

Coastal regions having a significant potential from point view of natural resources are sensitive areas to be protected. Especiaaly variety and consentrated economical activities form a pressure over these regions. Solid and liquid wastes resulted from coastal structures with improper site selections (like harbour, jetty, sea ports etc.) make negative affect on the naturel structure of the coasts.

Most of the coastal investment realized in our province are not being evaluated by EIA (enviromental impact assesment) regulation, this results in juridical and enviromental problems.

Firt of all state owned investor companies, later private companies have to obey the steps of EIA regulation at the begining of coastal structure planning.

